

Швець Ю.О.,
к.е.н., старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи і страхування,
Запорізький національний університет
Вернидуб М.Ю.,
студент,
Запорізький національний університет

МЕХАНІЗМ ПРОВЕДЕННЯ САНАЦІЇ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ У КРИЗОВИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Анотація. У статті розглянуто наявні підходи вітчизняних та зарубіжних дослідників до трактування сутності дефініції «санация». Ці підходи були проаналізовані та на їхній основі було розвинуто власне трактування терміну санация, яке містить у собі не лише фінансові, а й правові та організаційні аспекти діяльності промислових підприємств. Обґрунтовано сутність та структуру проведення санация, а також запропонований механізм, який визначає необхідність та доцільність проведення санация на підприємстві.

Ключові слова: боржник, збитки, капітал, оздоровлення, неплатоспроможність, санация.

Постановка проблеми. На сьогодні підприємницька діяльність в Україні потерпає від кризи, що спричинена економічною та політичною нестабільністю в країні. Саме через це з'являються додаткові труднощі у проведенні виваженої оперативної та стратегічної політики на підприємствах, які необхідні для ефективного функціонування на підприємстві. Нині переважна більшість середніх та великих підприємств мають збиткові результати діяльності та не можуть мати ефективних механізмів щодо врахування змін навколишнього середовища.

Такі фактори ведуть до накопичення збитків від діяльності та ускладнює, а інколи й унеможливує, процес виходу з кризи. Варто відзначити, що вивчення та проведення санация на підприємствах стає не лише важливою, а також і невід'ємною складовою на шляху оздоровлення фінансового стану промислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до проаналізованих підходів вітчизняних та зарубіжних учених можна визначити, що немає єдиної думки з приводу визначення санация. Дослідженням аспектів фінансової санация підприємств займалися такі відомі західні науковці: Р. Альтман, Дж. Барні, Дж. Ван Хорн, Х. Дженінг, Р. Румелт, К. Спрінгейт та інші. Серед вітчизняних дослідників це питання вивчали О. Терещенко, І. Бланк, В. Василенко, В. Грачов, І. Косарів, А. Подерьогін, С. Покропивний.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ми можемо побачити, що існує ряд понять та підходів до визначення санация, проте на сьогодні залишається не до кінця дослідженим та узагальненим механізм проведення санация.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження механізму санация на промислових підприємствах, а також аналіз та доцільність його проведення на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. Санация є складним і комплексним поняттям, його можна розглядати з різних боків – історичного, правового, фінансового, економічного, функціо-

нального тощо. З історичного погляду слово санация походить від латинського «sanare», що означає «видування», «оздоровлення» [1].

Фінансовий та функціональний аспекти досить широко розкриті в роботах вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, у широкому розумінні характеризують санация як систему заходів задля відновлення та покращення фінансового стану підприємства. Правовий доцільно розглядати на основі законодавчої бази, де законодавець виділяє поняття «санация», як систему заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати засновник (учасник, акціонер) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, кредитор боржника, інші особи з метою запобігання банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до порушення провадження у справі про банкрутство [2].

Визначення в таблиці 1 розкривають санация лише як фінансову підтримку боржника. Водночас, окрім фінансового боку, слід враховувати також організаційно-правовий та управлінський аспекти діяльності боржника.

Проведений аналіз дає змогу сформулювати наше власне визначення терміна «санация». Санация – це система заходів, що створюється на основі чітко визначеного плану, мета якого полягає у проведенні змін управлінського характеру (призначення тимчасових керівників, які відповідальні за дотримання плану), впровадження оперативних змін в організації функціонування підприємства, а також у фінансовому оздоровленні підприємства, яке містить задоволення вимог кредиторів, відновлення платоспроможності, конкурентоспроможності та ліквідності, а також отримання прибутку.

Брак фінансових коштів на підприємстві веде до незапланованих витрат або недосягнення необхідного фінансового результату. Це стає причиною його неплатоспроможності. Також у разі, якщо підприємство не може вчасно розрахуватися зі своїми кредиторами та сплатити зобов'язання до державного бюджету, то з'являються проблеми, що, як наслідок, можуть призвести до банкрутства.

Для проведення санация на підприємстві, ми пропонуємо такий підхід:

По-перше, необхідно визнати підприємство боржником. Для цього доцільно дати визначення поняттю «боржник». Боржник – це суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, зокрема зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види

Підходи щодо визначення терміну «санация»

Автор	Визначення
П. Рогожин	Санация означає надання власником або третьою особою фінансової допомоги організації для розробки конкретних заходів, які не призведуть її до банкрутства.
М. Тітов	Санация – це система оздоровлення неспроможного боржника, надання йому з боку власника майна кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб (зокрема, зарубіжних) фінансової допомоги, спрямованої на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутству.
А. Бланк	Санация – це залучення зовнішньої фінансової допомоги, яка спрямована на запобігання оголошенню підприємства-боржника банкрутом та його ліквідації, а також впроваджує мобілізацію внутрішніх фінансових резервів.
В. Ельсуков, В. Каменков, Б. Конанов	Санация – це процедура, що передбачає заходи щодо фінансового оздоровлення боржника, тобто відновлення платоспроможності.
Г. Крамаренко, О. Чорна	Санация – це система заходів, проведених для поліпшення фінансового стану підприємства з метою запобігання їхнього банкрутства та підвищення конкурентоспроможності, особливо в періоди економічних криз.
І. Плікус	Санация – це система заходів, здійснюваних для запобігання банкрутства промислових підприємств, яке може відбуватися злиттям підприємства, яке перебуває на межі банкрутства, з потужнішою компанією.
О. Терещенко	Санация – це заходи фінансово-економічного характеру, які відбивають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємства.
Н. Здравомислов, Б. Бекенферде, М. Гелінг	Санация – це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових і соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді.

Джерело: розроблено авторами на основі [3; 4]

загальнообов’язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов’язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого терміну їх сплати [2].

По-друге, визнати підприємство неплатоспроможним, а це можливо, якщо виконуються такі фінансові умови:

- 1) сума боргу не може бути покрита власними коштами та її розмір занадто суттєвий;
- 2) існують тривалі прострочення виплат боргів.

Отже, саме ці умови вказують на неспроможність підприємства задовольнити потреби кредиторів. Проте фактична (справжня) неплатоспроможність настає лише після винесення відповідного рішення господарським судом, який на основі проаналізованої звітності доходить до цього висновку. Саме тому, якщо дотримуються перші дві умови, лише тоді можна переходити до наступного пункту.

По-третє, звернення до суду для отримання рішення про фактичну неплатоспроможність. Суд зобов’язаний визнати підприємство неплатоспроможним, якщо наявні такі умови:

1. Характер грошових зобов’язань, тобто зобов’язань боржника сплатити кредитору певну грошову суму, яка не містить штраф та пеню.

2. Базовий розмір грошових вимог. Ця ознака є критерієм, на підставі якого приймається заява та можливе порушення справи про банкрутство.

3. Безперечність вимог. Щоб неплатоспроможність була реальною, грошові вимоги кредитора повинні бути безперечними. Безперечність передбачає те, що спору між боржником і кредитором немає, оскільки він уже є вирішеним у судовому чи досудовому порядку.

4. Термін несплати. Законодавство визначає зовнішню ознаку неплатоспроможності, якщо вимоги не буди задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого терміну їхнього погашення. Якщо термін менше трьох місяців, то неплатоспроможність тимчасова; якщо більший – можна говорити про стійку чи абсолютну неплатоспроможність.

5. Наявність виконавчого розпорядження. Реальність неплатоспроможності повинна бути підтверджена виконавчим розпорядженням. Це означає, що боржник не може виконати своїх зобов’язань [5].

На нашу думку, запропонований підхід для визначення необхідності проведення санації – дієвий, оскільки поєднує в собі фінансові та законодавчі аспекти, які своєю чергою створюють систему, яка найбільш повно та ефективно розкриває доцільність проведення санації.



Рис. 1. Умова необхідності проведення санації на підприємстві

Джерело: узагальнено авторами на основі [5]

На рис. 1 зображена узагальнена схема передумов, які необхідні задля того, щоб запровадити санацію на підприємстві.

Лише після того, як підприємство визнано неплатоспроможним, можна починати процес підготовки до санації. Починати необхідно з визначення концепції санації. Концепція санації – це приблизний, узагальнювальний план оздоровлення неплатоспроможного підприємства. Вона передбачає визначення мети та стратегічних напрямків проведення санації. Однак необхідно пам'ятати, що на законодавчому рівні чітко встановлені критерії, які потрібно дотримуватися щодо санації (таблиця 2).

Таблиця 2

Основні критерії фінансової санації підприємства

Термін санації	12 місяців (за клопотанням комітету кредиторів чи керуючого санацією може бути подовжений до 18 місяців або скорочений)
Способи санації	- реструктуризація підприємства; - репрофілювання підприємства; - мирова угода про відстрочку боргів або їхнє прощення; - ліквідація дебіторської заборгованості; - продаж частини майна боржника; - продаж майна як цілісного майнового комплексу (для недержавних підприємств) - виконання зобов'язань боржника його власником; - прийняття на себе інвестором зобов'язань боржника шляхом переведення боргу та їхнє виконання
Відповідальний за проведення санації	Арбітражний керуючий без участі адміністрації боржника
Додаткові можливості	У процесі санації передбачена можливість розірвання раніше укладених договорів боржника, а також визнання договорів недійсними

Джерело: розроблено авторами на основі [2]

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їхнього виникнення, поновлення або усунення причин їхнього виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємства, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру [4].

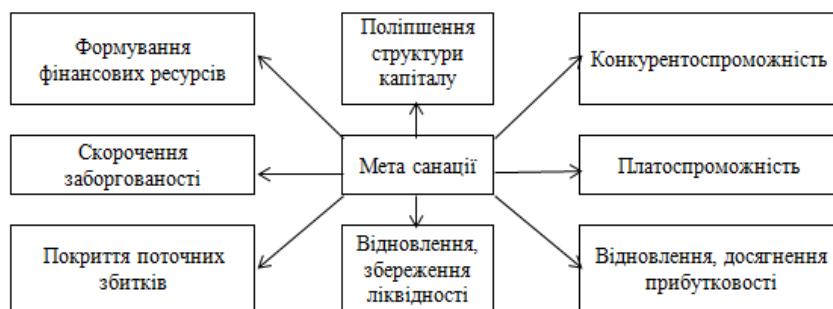


Рис. 2. Стратегічні напрями санації на підприємстві

Джерело: [8]

На рис. 2 зображені стратегічні напрями санації, які необхідно враховувати та досягти задля того, щоб санація була ефективною.

На нашу думку, доцільно провести аналіз ризиків банкрутства та необхідності впровадження санації на підприємствах ПАТ «Укрнафта» та ПАТ «Запоріжтрансформатор», а також проаналізувати фінансовий стан підприємств за допомогою коефіцієнтів за моделями О. Терещенка та Р. Ліса.

У таблиці 3 проілюстровані результати дослідження ПАТ «Укрнафта» за допомогою моделей банкрутства Р. Ліса та О. Терещенка.

Таблиця 3

Аналіз ризику настання банкрутства ПАТ «Укрнафта»

	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Модель Р. Ліса	0,037	0,032	0,028
Модель О. Терещенка	1,352	0,478	1,255

Джерело: розраховано на основі [5; 6]

Відповідно до проаналізованих даних, слід зауважити, що за моделлю О. Терещенка у 2013 р. фінансова рівновага була порушена, у 2014 р. підприємству загрожувало банкрутство, але у 2015 р. почали відбуватися зрушення, тому стан підприємства дещо покращився, проте все одно існував ризик банкрутства. Щодо моделі Р. Ліса, то вона ілюструє нам, що починаючи з 2013 р. загроза банкрутства існувала та ризик збільшувався щорічно.

На підприємстві ПАТ «Укрнафта» доцільно почати санаційні заходи, з метою уникнення банкрутства та відновлення платоспроможності, а також ефективного функціонування.

Перейдемо до аналізу ризику настання банкрутства на ПАТ «Запоріжтрансформатор», який наведений у таблиці 4.

Таблиця 4

Аналіз ризику настання банкрутства ПАТ «Запоріжтрансформатор»

	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Модель Р. Ліса	0,030	0,004	-0,047
Модель О. Терещенка	2,540	0,185	0,198

Джерело: розраховано на основі [5; 6]

За результатами здійснених досліджень (таблиця 4) варто відзначити, що за моделлю О. Терещенка у 2013 р. ПАТ «Запоріжтрансформатор» вважалось фінансово стійким і йому не загрожувало банкрутство, проте у 2014 та 2015 рр. з'явилася реальна загроза банкрутства, якщо не вдається до санаційних заходів. Щодо моделі Р. Ліса, то результати свідчать про те, що підприємство, починаючи з 2014 р., має дуже високий рівень ризику настання банкрутства.

На нашу думку, підприємство повинно якомога швидше почати розробку плану санації, задля того, щоб забезпечити уникнення банкрутства та зробити все необхідне для відновлення фінансового здоров'я підприємства.

Висновки. Враховуючи все вищезазначене, можна відзначити, що санація – це комплекс заходів спрямованих на оздоров-

лення підприємства, сутність яких полягає у збільшенні ефективності діяльності, конкурентоспроможності, фінансової стійкості завдяки проведенню внутрішніх змін на підприємстві та домовленостей із кредиторами. Було запропоновано механізм проведення санації, який об'єднує в собі фінансові та правові засади, які обґрунтовують та створюють беззаперечний мотив для впровадження заходів оздоровлення промислових підприємств.

Слід зазначити, що, проаналізувавши результати діяльності двох великих промислових підприємств України, можна зробити висновок щодо доцільності та необхідності прийняття рішення щодо санації на досліджених підприємствах.

Література:

1. Грачов В., Косарева І., Прохорова В., Кузенко Т. Управління фінансовою санацією : навч. посіб. – Харків : ВД «Інжек», 2004. – 208 с.
2. Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» № 2344-ХІІ від 14.05.92 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
3. Колісник М. Фінансова санація і антикризове управління підприємством : навч. посіб. / М. Колісник, П. Льчук, П. Віблий. – К. : Кондор, 2007. – 272 с.
4. Плікус І. Удосконалення механізму управління фінансовою санацією підприємств / І. Плікус, Н. Новак, Т. Мільчаковський // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2010. – № 1 (Том 2). – С. 69–77.
5. Тюріна Н., Карвацка Н. Управління фінансовою санацією підприємства : Підручник. – Львів : Новий світ, 2008. – 396 с.
6. Статистична інформація бралася з офіційного сайту ПАТ «Запоріжтрансформатор» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ztr.com.ua/ua/financial_statements.
7. Статистична інформація бралася з офіційного сайту ПАТ «Укрнафта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrnafta.com/ru/investors/financial_results/.
8. Юрій Е. Санація як система заходів оздоровлення підприємства / Е. Юрій // Вісник ОНУ ім. І. Мечнікова. – 2013. – № 3. – С. 160–162.

Швец Ю.О., Вернидуб М.Ю. Механізм проведення санації на промислових підприємствах в кризових умовах функціонування

Анотація. В статті розглянуті існуючі підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників до трактування сутності дефініції «санація». Ці підходи були проаналізовані і на їх основі була розвита власна трактування терміна «санація», яка включає в себе не тільки фінансові, але і правові і організаційні аспекти діяльності промислових підприємств. Обґрунтована сутність і структура проведення санації, а також запропоновано механізм, який визначає необхідність і цілесобразність проведення санації підприємства.

Ключевые слова: должник, убытки, капитал, оздоровление, неплатежеспособность, санация.

Shvets Y.O., VERNYDUB M.Y. The readjustment mechanism at industrial enterprises in crisis operation conditions

Summary. The article considers existing approaches of domestic and foreign researchers to the interpretation of the essence of a definition “readjustment.” These approaches are analysed, and based on them we developed own interpretation of the term of readjustment, which includes not only financial but also legal and organizational aspects of the industry. The essence and structure of readjustment are substantiated and a mechanism that determines the need and feasibility of readjustment at the enterprise is proposed.

Keywords: debtor, losses, capital, recovery, insolvency, readjustment.